

1
EL-FATIHA / PROLOG
OBJAVLJENA U MEKI, IMA 7 AJETA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ①
 الرَّحِيمِ ② مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ③
 إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ④
 أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ⑤
 الَّذِي نَأْتَمِرُ عَلَيْهِمْ غَيْرِ
 الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ⑥

"U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog!"

"Hvala Allahu, Gospodaru svjetova. Svemilosnom, Milostivom. Vladaru Dana sudnjeg. Samo Tebi robujemo i samo od Tebe pomoć molimo. Uputi nas na Pravi put. Na put onih kojima si blagodati podario. A ne onih na koje se srdžba izlila i koji su zalutali."

Nazivi sure Fatiha*

Početak Knjige", kojom počinje ku'anski tekst i kojom se otvara i počinje učenje u namazima.

"Majka Knjige" i **"Majka Kur'ana"**, tj. srž, budući da se sva značenja Kur'ana odnose na ono što ona sadrži; **"Sedam sličnih ajeta"** (ili onih koji se ponavljaju) te

"Kur'an časni". U Sahihu Tirmizije potvrđuje se kao vjerodostojno predanje kako je Ebu-Hurejre rekao: "Božji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: /5/ **'Hvala Allahu, Gospodaru ssvjetova'** jeste Majka Kur'ana, Majka Knjige, Sedam sličnih ajeta, Kur'an časni." Naziva se i **"Zahvala"** i **"Molitva"**, u skladu s riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, od Allaha, dž.š.: /6/ "Namaz sam podijelio između Sebe i Svog roba na dva dijela. Kada Moj rob kaže: **'Hvala Allahu, Gospodaru svjetova'**, Allah kaže: **'Moj rob Mi se zahvaljuje.'** Fatiha je dobila i naziv **"Namaz"**, budući da je ona uvjet namaza.

Pored toga, naziva se i **"Lijek"**, na osnovu predanja Darimija od Ebu-Seida el-Hudrija izravno od Poslanika,

sallallahu alejhi ve sellem: /7/ "Početak Knjige je lijek od svakog otrova", kao i **"Duševni lijek"**, na osnovi hadisa Ebu-Seida el-Hudrija, prema kome se jedan bolesan čovjek njom izliječio, nakon čega mu je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /8/ "Otkuda znaš da je ona lijek?" Naziva se i **"Osnova Kur'ana"**, na temelju predanja Ša'bija od Ibn-Abbasa, koji ju je nazvao "Osnova Kur'ana" rekavši: "Njena osnova su riječi: **'U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog.'**"

Sufjan ibn Ujejne nazvao je ovu suru **"Štit -nik"**, a Jahja ibn ebi-Kesir **"Dovoljna"**, na osnovi sadržaja nekih mursel hadisa: /9/ "Majka Knjige zamjenjuje drugo, a drugo ne zamjenjuje nju." Usto, naziva se i **"Molitva"** i **"Riznica"**, što navodi Zamahšeri u Keššafu.

Objava

Prema predanju Ibn-Abbasa, Katade i Ebul-Alije, sura "El-Fatiha" objavljena je u Meki. Dakle, to je me -kanska sura, iako ima mišljenja da je medinska, odnosno, da je objavljena dva puta, prvo u Meki, a zatim i u Medini.⁴

Vrijednosti Fatihe

Imam Ahmed ibn Hanbel prenosi od Ebu-Hurejrea da je rekao: /10/ "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao je jednom prilikom kod Ubejja ibn Ka'ba dok je ovaj klanjao namaz i rekao mu: 'O Ubejje! Ubejji se okrenuo ne odazvavši se, a on mu je ponovio: 'O Ubejje!' Ubejji je tada brže završio namaz i pohitao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, rekavši:

'Mir s tobom, Allahov Poslaniče!' Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: **'I s tobom mir! Šta te je navelo da se ne odazoveš kada sam te pozvao?'** On je odgovorio: 'Allahov Poslaniče, bio sam u namazu.' Na to mu je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Zar ti u onome što je Allah meni objavio nije poznato:

'Odazovite se Allahu i Poslaniku kada vas pozovu onome što će vam život osigurati.' (8:24)

On je rekao: 'Dakako, Allahov Poslaniče! Odazivam se.' Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zapitao ga je: 'Hoćeš li da te upoznam sa surom kojoj slična nije objavljena, ni u Tevratu, ni u Indžilu, ni u Zeburu, niti u Furkanu?!' Rekao je: 'Da, Allahov Poslaniče.' Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tada je rekao: 'Ne bih htio izići na ova vrata prije nego što je saznaš.'

Zatim priča: 'Allahov Poslanik me je uzeo za ruku govoreći, dok sam ja usporavao bojeći se da ne dodemo do vrata prije nego završi. Kada smo se približili vratima, upitao sam: 'Allahov Pposlaniče! Koja je to sura koju si mi obećao?' Rekao je: 'Ona što je učiš u namazu...!' Proučio sam mu **'Majku Kur'ana'**, a on je rekao: 'Tako mi Onog u čijoj ruci je moj život, Allah nije objavio niti u Tevratu, niti u Indžilu, niti u Zeburu, niti u Furkanu suru kao što je ova! To je sedam

⁴ Tačnije je, međutim, da je objavljena u Meki. Allah, dž.š., kaže: *Mi smo ti dali sedam ajeta koji se ponavljaju.* (15:87) Tj., ajeta koji se ponavljaju u namazu i uče na svakom rekatu. Prema tome, budući da je Allah naredio namaz u Meki, evidentno je da je i ova sura objavljena u Meki, budući da se ona uči na svakom rekatu namaza otkada je namaz naređen kao obavezna dužnost. Na to upućuje i hadis: **"...Namaz sam podijelio... itd."** Fatiha se sastoji od sedam ajeta, a ulema se razilazi oko toga da li je bismilla ajet Fatihe ili ne!

* Objavljena nakon sure "El-Muddessir".

ajeta koji se ponavljaju!" "

Prenosi ga Tirmizi i navodi: /11/ "To je sedam po-sebnih ajeta i Kur'an časni koji ti objavljujemo." Zatim kaže: "Hadis je hasen-sahih."

Imam Ahmed ibn Hanbel, r.a., u svom Musnedu navodi da je Ebu-Seid ibnul-Mu'alla rekao: /12/ "Dok sam klanjao, pozvao me je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ali mu se nisam odazvao dok nisam završio namaz." Zatim kaže: "Otišao sam kod njega, pa mi je rekao: 'Šta te je spriječilo da mi dođeš?' Rekao sam: 'Allahov Poslaniče, klanjao sam.' On je na to rekao: 'Zar Allah Uzvišeni nije kazao:

'O vjernici! Odazovite se Allahu i Poslaniku kada vas pozovu Onome što vas oživljava!' (8:24) Zatim je kazao: 'Prije nego izađeš iz džamije, reći ću ti koja je najvrednija sura u Kur'anu!' Zatim me je uzeo za ruku, a kada je htio izići iz džamije, ja rekoh: 'Allahov Poslaniče, kazao si da ćeš mi reći koja je naj vrednija sura u Kur'anu?' Odgovorio je:

'Hvala Allahu, Gospodaru svjetova!' To je sedam posebnih ajeta i Kur'an časni, koji sam ti donio." Ovako prenose Buhari, Ebu-Davud, Nesa'i i Ibn-Madže.

Drugi hadis

Muslim prenosi u svom Sahihu, te Nesa'i u svom Sunenu sa lancem prenosilaca od Ibn-Abbasa da je rekao: /13/ "Dok je jednom prilikom kod Allahovog Poslanika bio Džebrail, začula se neka škripa. Džebrail je pogledao prema nebu rekavši: 'To se otvaraju vrata nebeska što nikada nisu otvarana!' Zatim je dodao: 'Otuda je sišao melek, došao Poslaniku i rekao mu: 'Obraduj sa dva svjetla koja su ti, mimo drugih vjerovjesnika, dana, a to su: **'Početak Knjige'** i **'Posljednji ajeti sure El-Bekare'**."

Navedeno prema Nesa'iju, a Muslim hadis prenosi u sličnoj verziji.

Slijedeći hadis

Muslim prenosi od Ebu-Hurejre, r.a., koji navodi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /14/ "Ko klanja namaz u kome nije proučio 'Majku Kur'ana', namaz mu nije potpun." Neko je pričao Ebu-Hurejri: "Kada smo za imamom, kako da postupimo?", pa je rekao: "Učite Fatihu u sebi!", a ja sam čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: "Uzvišeni Allah kaže: "Namaz sam podijelio između Sebe i Svog roba, na dva dijela: Mom robu pripada ono što moli! Kada on kaže: *"Hvala Allahu, Gospodaru svjetova!"*, Allah kaže: *"Moj rob Mi zahvaljuje!"*; kada kaže: *"Svemilosnom, Millos -tivom"*, Allah kaže: *"Moj rob Me hvali"*; kada kaže: *"Vladaru Dana sudnjega"*, Allah kaže: *"Moj rob Me veliča!"*, odnosno nekada kaže: *"Moj rob se Meni predaje"*; kada kaže:

"Samo Tebi robujemo i od Tebe pomoć molimo!", Allah kaže: *"Ovo je između Mene i Mog roba. Njemu pripada ono što moli!"*; kada kaže:

"Uputi nas na Pravi put! Na put onih koje si blagodario! A ne na put onih na koje se srdžba izlila i koji su zalutali", Allah kaže: *"Ovo pripada Mom robu, jer Njegovo je ono što on moli!"* (Ovako hadis prenosi Nesa'i...)

Stav o učenju Fatihe u namazu

Postoje tri mišljenja učenjaka:

1. Obavezno je da Fatihu uči imam i muktedija (koji klanja za imamom) kao i onaj koji klanja pojedinačno, i to potvrđuje glavina hadisa koji se odnose na ovo pitanje: /15/ "Nema namaza ko ne prouči Fatihu!" /16/ "Ko klanja namaz u kojem ne prouči Fatihu, namaz mu nije potpun." /17/ "Neće biti nagrade za namaz u kojem se ne prouči **Majka Kur'ana.**" Ovo je mišljenje Šafije, r.a.

2. Nije obavezno za muktediju da uči Fatihu ili bilo šta drugo u namazu, bez obzira da li se radi o namazu u kome se uči naglas ili u sebi. Ahmed ibn Hanbel u svom Musnedu prenosi od Džabira ibn Abdullaha, koji navodi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /18/ "Ko bude klanjao za imamom, učenje imama bit će i njegovo učenje." Međutim, u senedu (lancu ovog hadisa) postoji slabost, a prenosi ga Malik od Vehba ibn Kejsana, koji to prenosi od Džabira kao njegove riječi. Ovaj hadis također se prenosi direktno od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u više verzija ali ni jedna nije vjerodostojna. Allah to najbolje zna!

3. Obavezno je da muktedija uči za imamom u namazu u kojem se uči u sebi, za razliku od namaza u kome se uči naglas, kada nije obavezno učiti Fatihu. To je utvrđeno na osnovi predanja Ebu-Musaa el-Eš'arije u Sahihu Muslimovu, gdje se navodi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /20/ "Imam je tu da ga slijedite, pa kada izgovori "tekbir", i vi izgovorite, kada uči, vi slušajte... i spomenuo je hadis do kraja. Ovako ga prenose Ebu-Davud, Tirmizi, Nesa'i i Ibn-Madže/ Ehlus-sunen u svojim "Sunenima" od Ebu-Hurejre, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "...a kada uči, vi šutite!" Muslim ibn Hadžadž ovaj hadis smatra vjerodostojnim.

Gornja dva hadisa ukazuju na vjerodostojnost ovog mišljenja koje je, ustvari, i mišljenje Šafije, Allah mu se smilovao.⁵

Tumačenje "isti'aze" i propisi u vezi s tim

Uzvišeni Allah kaže:

"A ako te pogodi smutnja šejtanova, ti potraži zaštitu od Allaha! On, uistinu, sve čuje i zna!" (7:200) Zatim kaže:

"Kada hoćeš da učiš Kur'an, zatraži od Allaha zaštitu od prokletog šejtana! On doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga uzdaju! Njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitnika uzimaju i koji druge Njemu ravnim smatraju" (16:98), tj. njihovom Gospodaru, Allahu ravne smatraju. Neki učaći Kur'ana tvrde da se zaštita traži nakon učenja, temeljeći to na bukvalnom značenju ajeta, te na izbjegavanju samodopadljivosti nakon što se završi s ibadetom, što Ebu-Bekr ibn El-Arebi smatra neobičnim. Međutim, postoji i drugo mišljenje,

⁵ Uporedi str. 13, gdje se, također, razmatra ovo pitanje!

po kome je "isti'aza" potrebna i na početku i na završetku učenja. Opće je poznato, međutim, mišljenje koje prihvaća većina učenjaka - da je "isti'aza" potrebna prije učenja kako bi se onemogućilo djelovanje šejtana i dekoncentracija. Prema tome mišljenju, ajet ima slijedeće značenje "Kada hoćeš da učiš Kur'an, zatraži da te zaštiti Allah od prokletog šejtana", kao što je i u riječima Allaha Uzvišenog:

"Kada hoćete klanjati namaz, operite svoja lica i svoje ruke..." itd. (5:6) Dakle, kada hoćete na namaz, to učinite! Dokaz za to su i hadisi Allah ovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem:

- Ahmed ibn Hanbel prenosi od Ebu-Seida el-Hudrija da je rekao: /21/ "Kada bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ustao noću da klanja, počeo bi namaz s tekbirom i učenjem: "Veličina i hvala pripada Tebi, moj Allahu! Blagoslovljeno je Tvoje ime, neizmijerna Tvoja veličina! Nema drugog boga osim Tebe!",

zatim: "Nema boga osim Allaha", tri puta, a zatim:

"Utječem se Allahu, Koji sve čuje i zna, od prokletog šejtana!",

"od njegova davljenja, nje -gove oholosti i pjesama!"⁶

To prenose četverica priređivača Sunena prema predanju Džafera ibn Sulejmana od Alija ibn Alije er-Rifai el-Ješkerija. Tirmizi kaže: "To je najpoznatije u ovoj oblasti!", a Ebu-Hanife, r.h., i Muhammed ističu da se "isti'aza" odnosi isključivo na učenje, dok Ebu-Jusuf na vodi da se odnosi na namaz.

Jedna od lijepih stvari u vezi s "isti'azom" jeste čis -tota usta u pogledu nepotrebnog i bestidnog govora. Ona je za učenje Allahovog govora, traženje utočišta i zaštite kod Allaha, priznavanje Njegove svemoći naspram slabosti roba, odnosno nemoći suprotstavljanja unutarnjem neprijatelju kojeg može spriječiti i onemogućiti samo Allah, Koji ga je stvorio, jer Njega ne može prevariti niti podmititi, za razliku od neprijatelja iz ljudske vrste. Stoga, budući da šejtan tretira čovjeka kao onoga koji ga ne vidi, čovjek traži zaštitu kod Onoga Koji njega vidi, a Kojeg šejtan ne vidi. Riječi: "Utječem se Allahu od prokletog šejtana", dakle, znače: tražim utočište kod Allaha Uzvišenog od prokletog šejtana kako mi ne bi nanio štetu u vjeri, ni na ovome svijetu, odnosno, kako me ne bi odvratio da činim ono što mi je naredeno ili me naveo da činim ono što mi je zabranjeno. Budući da šejtan vidi čovjeka, a on ne vidi njega, čovjek traži zaštitu kod Onoga Koji šejtana vidi, a on Njega ne vidi.

Većina učenjaka smatra da je "isti'aza" poželjna, a ne obavezna, u smislu da onaj koji je ne učini ipak nije grješnik. Ibn-Sirin ističe: "Ako čovjek jednom u životu zatraži zaštitu kod Allaha, s njega je spala obaveza!" Učenjaci navode da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio ustrajan u učenju isti'aze jer to odbija šejtana, a Šafija navodi da se to može učiniti i naglas i u sebi. Stoga je ono čime se zadovoljava

obaveza i samo obavezno.⁷

Riječ "šejtan" izvedena je od infinitiva glagola "šetane", što znači biti udaljen, i on je (po svojoj prirodi i nedjelima) daleko od svakog dobra. Riječ "er-redžim" znači proklet, tj. udaljen od svakog dobra.

"U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog!" /1/

Prema predanju Ebu-Davuda s vjerodostojnim lancem prenosilaca, od Ibn-Abbasa se navodi da Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije poz -navao razdvajanje sura, jedne od druge, sve dok mu nije objavljena **bismilla**. Učenjaci se slažu da ona predstavlja dio ajeta sure "En-Neml", iako se ne slažu da li je to poseban ajet na početku svake sure, ili je poseban samo u okviru Fatihe, odnosno ajet za razdvajanje pojedinih sura. Najvjerojatnije je da je to ajet kojim se razdvajaju pojedine sure, kao što smo vidjeli iz riječi Ibn-Abbasa, koje prenosi Ebu-Davud. Oni, pak, koji smatraju da je to ajet na početku Fatihe, smatraju da se uči naglas, u namazu, za razliku od drugih, koji bismillu uče u sebi. Međutim, svako od ova dva navedena mišljenja ima potporu skupine ashaba, a pouzdano se zna da su prva četverica halifa bismillu učili u sebi, što su potom činili i tabiini, odnosno nasljednici tabiina. Usto, ovo je stav i Ebu-Hanife, Sevrija i Ibn-Hanbela, dok Imam Malik smatra da se bismilla ne uči, ni naglas, ni u sebi.

Ukratko, može se reći da predanje od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u vezi s kojim se slažu svi autoriteti, upućuje na ispravnost i onih koji uče naglas i onih koji to čine u sebi.

Vrijednosti bismille

Imam Ebu-Muhammed Abdurrahman ibn Ebi-Hatim, r.h., u svom komentaru, s lancem prenosilaca od Osmana ibn Affana, prenosi da je rekao: /22/ "Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, postavljeno je pitanje u vezi s bismillom, tj. riječi: "U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog"

na što je on odgovorio: "To je jedno od imena Allaha Uzvišenog, a između toga i Najvišeg Imena udaljenost je koliko između crnila i bjelila očiju."

Veki', sa svojim lancem prenosilaca, navodi od Ibn-Mes'uda da je rekao: "Ko želi da ga Allah sačuva od devetnaest zebanija (čuvara Džehennema), neka uči bismillu", pa će mu Allah učiniti svako slovo štitom od njih. To navode Ibn-Atije i El-Kurtubi. Ibn-Atije odabira ovo mišljenje i navodi slijedeći hadis: /23/ "Vidio sam trideset i nekoliko meleka kako prihvaćaju riječi nekog čovjeka koji je učio:

"Naš Gospodaru, Tebi pripada zahvala, velika, lijepa i

⁶ Riječ (el-hemize) znači: smrt, padavica, davljenje, (en-nefih) znači oholost i puhanje, a (en-nefes) vračarsko zapuhivanje, čaranje, pjesništvo (šejtansko).

⁷ Kada kažem: "Utječem se Allahu od prokletog šejtana!", to znači: utječem se Allahu, kod Njega tražim zaštitu od zla šejtana odstranjenog od Allahove milosti i svakog dobra, kako mi ne bi nanio štetu u mojoj vjeri ili životu, odnosno, kako me ne bi odvratio da činim ono što mi je naredeno, a naveo da činim što mi je zabranjeno. Jer, šejtana može spriječiti samo Allah Uzvišeni!

blagodarna!" Poznato je da te riječi sadrže trideset i nekoliko slova.

U hadisu Bišra ibn Ammare, koji prenosi od Ed-Dahhaka, a on od Ibn-Abbasa, navodi se: "Prvo što je Džebrail saopćio Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, bile su riječi: /24/ Muhammede, reci: 'Utječem se Onome Koji istinski čuje i zna, od prokletog šejtana!', a zatim je rekao: 'Reci:

"U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog.'" En-Nesa'i u knjizi

"**Dan i noć**", te Ibn-Merdevejh u svom komentaru hadisa Halida el-Hazzai, koji prenosi od El-Hudžejmija, on od Ebu-Meliha ibn Usame, ovaj od Umejra, a on od svoga oca, navodi da je rekao: /25/ "Bio sam iza Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kada je posmuo, pa sam rekao: 'Propao šejtan!', a on mi je odgovorio: 'Ne govori tako, jer on se time samo povećava i postaje kao kuća velik! Zato reci: 'Bismillah', jer time se on smanjuje i postaje sitan kao mušica!'"

To je uticaj beričeta riječi bismille!

Lijepo je bismillu proučiti prije ulaska u zahod, na početku abdesta, zatim na početku jela i klanja, iako neki učenjaci smatraju da je pri klanju to obavezno. Lijepo je, također, proučiti bismillu i prije spolnog odnosa, jer se u oba Sahiha navodi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /26/ "Uko -liko neko od vas, kada želi prići supruzi, izgovori bismillu i kaže:

'U ime Allaha! Moj Allahu, ukloni od nas šejtana! Ukloni ga i od onoga što nam podariš!' - ako iz toga odnosa bude rođeno dijete - šejtan mu nikada neće nanijeti štetu!"

Ime **Allah**, vlastito je ime za Gospodara, od -nosno, to je ime Uzvišenog Gospodara. Navodi se da je to Njegovo najveće ime *EL-ISMUL-A'ZAM*, budući da sadrži sva svojstva Uzvišenog. Allah Uzvišeni kaže:

"On je Allah, osim Kojeg drugog boga nema. On je Znalac Nevidljivog i Vidljivog svijeta. On je Svemilosni, Milostivi. On je Allah, osim Ko -jeg drugog boga nema. Vladar, Sveti, bez ne -dostatka, Onaj Koji sve osigurava, Koji nad svim bdije, Uzvišeni, Silni, Gordi; hvaljen neka je Allah i čist od svega što Mu ravnim pridru -žuju. On je Allah, Tvorac, Koji iz ničega stvara, Koji oblike daje! On ima najljepša imena, a hvale Ga i oni na nebesima i oni na Zemlji! On je Silni i Mudri!" (59:22-24) Buharija i Muslim navode od Ebu-Hurejrea, r.a., da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /27/ "Allah ima devedeset i devet imena, dakle jedno manje od stotinu. Ko ih razumije i radi po njima, ući će u Džennet."⁸

predstavljaju dva imena izvedena iz riječi "**milost**" sa pojačanim značenjem. Ime "**Svemilosni**" ima općenitije

⁸ Riječ znači: "Ko ih istinski razumije i radi po njima." Raditi po njima znači iskazivati Allahovu Jednoću i iskazivati Njegovu Jednoću u Biću, Svojstvima, rububijetu (da je On Gospodar) i uluhijetu (da je On Bog Koji se obožva). Ovo treba iskazivati svojim bićem i dušom, a ko umre sa iskrenim tevhidom i sa svim njegovim značenjima a nije radio i govorio suprotno tevhidu, ući će u Džennet. što se tiče toga da riječ znači pamćenje tih imena, možemo reći da mnogo ljudi nauči ta imena napamet, ali bez razumijevanja, a usto postupaju suprotno tome, što predstavlja kontradiktornost sa riječima. Za ovakvog čovjeka ne može se reći da je "naučio" ta imena jer se ovdje misli na razumijevanje tih imena i djelovanje shodno njima, onako kako to Allah želi i kako nam je Poslanik dostavio.

značenje od (**rahim**) milostivi. Ono je izvedeno, iako ima mišljenja da je neizvedeno, o čemu će biti riječi kasnije, u tumačenju Allahovih uzvišenih riječi u okviru Fatihe, ako Bog da! Molim da nas Allah uputi i na Njega se oslanjamo!

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٥﴾

"Hvala Allahu, Gospodaru svjetova" /2/

"Hvala Allahu" - pretpostavlja iskrenu zahvalnost Allahu na blagodatima koje je podario Svojim robovima bez obzira na zasluge, a čiji broj zna samo On, dž.š., isključujući pri tome klanjanje bilo kome ili čemu što je On stvorio. Njemu pripada zahvala prije i poslije svega drugoga!

Određeni član uz riječ znači **obuhvatnost** svake vrste zahvale Uzvišenom Allahu, što potvrđuje i hadis: /28/ "Bože! Tebi pripada svaka hvala; Tebi pripada sva vlast; u Tvojim je rukama svako dobro; Tebi se sve vraća...!"

"Gospodaru svjetova." - Riječ označava Onoga Koji posjeduje i raspolaže, i ne upotrebljava se s određenim članom, izuzev kada se odnosi na Allaha Uzvišenog. Stoga, nije dozvoljeno da se riječ upotrebljava za nešto drugo bez genitivne veze. Tako npr. mi kažemo: "**domaćin kuće**", "**vlasnik mača**", dok riječ s određenim članom upotrebljavamo samo za Allaha Uzvišenog.

"**Svjetova**" - množina je u genitivu od riječi "**svijet**", koja označava sve što postoji, izuzev Allaha Uzvišenog. To je u arapskom jeziku zbirna imenica, koja nema čiste jednine. **Svjetovi** vrste su bića na nebesima i na Zemlji, na kopnu i moru. U tom smislu, ljudi predstavljaju svijet, džini predstavljaju svijet, melec predstavljaju svijet... itd. Bišr ibn Ammare, sa svojim lancem prenosilaca, navodi od Ibn-Abbasa; a to znači: "Hvala Allahu, Kojemu pripada sve što je stvoreno na nebesima i Zemlji, u njima i između njih, sve što znamo i ne znamo!"

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٣٠﴾

"Svemilosnom, Milostivom" /3/

"Svemilosnom, Milostivom" dva su imena izvedena iz riječi "**milost**" u vidu pojačanog značenja; međutim, ima jače značenje od. Dakle, imenica izvedena je, uprkos mišljenju neke uleme da je neizvedena. To pokazuje i predanje Tirmizijeve, koje on ocjenjuje kao sahih (vjerodostojno) od Abdurrahmana ibn Avfa, r.a., koji navodi da je čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako kaže: /29/ - Uzvišeni Allah kaže: "*Ja sam Svemilosni. Stvorio sam rodbinske veze i dao im ime prema Svom Imenu.*"⁹ *Ko ih održava - Ja ću prema njemu biti dobar, a ko ih kida, Ja ću ga napustiti!*" Zatim navodi: "Ovo je tekst koji potvrđuje da je Er-Rahman izvedeno i nema mjesta neslaganju i raspravi."

Ibn-Džerir, sa svojim lancem prenosilaca, navodi od Azremija slijedeće: prvo ime "**Svemilosni**" odnosi se na sve stvoreno,¹⁰ a drugo "**Milostivi**" odnosi se posebno na

⁹ Allahovo ime je **ER-RAHMAN** a rodbina se na arapskom kaže **er-rahim**. (Prim. rec.)

¹⁰ Ja bih rekao: "**Svemilosni**" znači da je milostiv prema stanovnicima ovoga svijeta i ahireta, a "**Milostivi**" odnosi se posebno na vjernike na Sudnjem danu. Naime, Allah Uzvišeni

vjernike.

U vezi s tim, neki kažu: - Zato je On rekao:

"Zatim se nad Aršom uzvisio Svemilosni!" (25:59); zatim:
"Svemilosni nad Aršom se uzvisio!" (20:5) Glagol "**uzvisiti se**" ovdje je naveden uz ime "**Svemilosni**", što znači da obuhvaća milošću sva stvorenja. Allah Uzvišeni kaže: "Prema vjernicima je milostiv" (33:43), tako da ovo Svoje Ime vezuje samo za vjernike. U vezi s tim neki učenjaci tvrde da je to dokaz da ime "**Svemilosni**" znači pojačan intenzitet milosti, budući da se odnosi na oba svijeta.¹¹

El-Kurtubi kaže: "On, dž.š., opisao je sebe riječima "**Svemilosnom, Milostivom**" nakon riječi بر "**Gospodar svjetova**" kako bi dao olakšanje i podsticaj nakon zastrašivanja! Naime, "**Svemilosnom, Milostivom**" riječi su koje sadrže podsticaj koji dolazi nakon sintagme:

"**Gospodaru svjetova**", koja nosi za -strašivanje i strepnju, kao i u sljedećem ajetu:

"Kaži robovima Mojim da Sam Ja, zaista, Onaj Koji prašta, da sam Milostiv i da je Moja kazna bolna!" (15:49) U Sahihu Muslimovom navodi se od Ebu-Hurejre da je rekao: - Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: /31/ "Kada bi vjernik znao kolika je Allahova kazna, niko se ne bi nadao Njegovom Džennetu; kada bi nevjernik znao kolika je Allahova milost, niko ne bi izgubio nadu u Njegovu milost!" Ime "**Svemilosni**" jeste ime koje ljudi ne smiju prisvajati za sebe, niti se ono može dati bilo kome s obzirom da je ono isključivo ime Allaha Uzvišenog. Stoga, kada je Musejleme el-Kezzab (Musejleme Lažni) to sebi javno dozvolio uzevši ime

"**Svemilosni Jemame**", Allah mu je dao ogrtač laži, proglasio ga lašcem. Uz njegovo ime otada obavezno ide i kvalifikativ "Kezzab", "Lažac", što je postalo lošim primjerom, kako među građanima, tako i među beduinima, koji često kažu: "Veći je lažac i od Musejleme!"

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

"Vladaru Sudnjega dana" /4/

Neki učaci čitaju ovako: "**meliki jeumiddin**" a drugi "**maliki jeumiddin**", i jedan i drugi kiraet su sahih i spadaju u sedam pouzdanih (mutevatir) predanja. Usto, nekada se

milostiv je na ovome svijetu podjednako i prema vjernicima i prema nevjernicima u pogledu pitanja njihovoga života i svega što osigurava uvjete života na ovome svijetu. U odnosu na to, Njegova milost je sveopća. Da to nije tako, ne bi bilo nikakvih uvjeta za bilo kakvu obavezu razuma koji im je podaren da razlikuju istinu od neistine, odnosno, obavezu potčinjavanja svega u kosmosu, kako bi od toga imali koristi stanovnici Zemlje, i ljudi i džini, budući da je

"On Onaj Koji vam je sve na Zemlji stvorio." (2:29) Stoga, postojanje uvjeta za obavezu na ovome svijetu omogućuje polaganje računa na ahiretu.

¹¹ Ja bih rekao: "Što se tiče teksta dove... /30/

"O Svemilosni-e ovoga svijeta i ahireta, Milostivi!", riječ "**Milostivi**" ovdje znači da je milostiv prema vjernicima na ovome svijetu, s obzirom na nji-hovu pokornost i vjeru u Allaha, izvršavanje Njegovih naredbi i izbjegavanje zabrana, kako bi im olakšao puteve takvog djela -vanja. Pored toga, On će biti milostiv prema njima i na Sud -njem danu uvodeći ih u Džennet, nagrađujući ih time za vjerovanje i pokornost koje su pokazali. Prema tome, njihova pokornost prema Allahu Uzvišenom na ovome svijetu stvar je Njegove milosti prema njima, a nagrada Džennetom, također, rezultat Njegove milosti. To je i smisao riječi Allaha Uzvišenog:

"**Milostivi**", a Allah to najbolje zna!

navodi i čitanje "**vlast**" sa kesrom na "mimu" i sakinom na "lamu"! Vlast se ne odnosi samo na "**Sudnji dan**" već i na ovaj svijet. On (Allah, dž.š.) vladar je ovoga ali i budućeg svijeta, a prethodno je bilo spomena da je On gospodar svih svjetova, a u to spadaju i ovaj a i budući svijet (ahiret). Ovdje je riječ "**Vladar, Posjednik**" pridodana uz sintagmu "**Dan suda**" (tj. Sudnji dan) budući da toga dana niko neće moći polagati pravo na bilo što mimo Allaha Uzvišenog, kao što niko neće moći ni govoriti bez Njegove dozvole. Allah Uzvišeni kaže:

"Na Dan kada Džibril i meleci budu u redove poredani, kada bude govorio samo onaj kome Svemilosni dozvoli, tako da govori istinu" (78:38). Ed-Dahhak prenosi od Ibn-Abbasa:

"**Vladaru Dana suda**" znači da toga dana niko neće imati vlast niti posjeda kao što je imao na ovome svijetu, pa da dozvoli sebi i kaže: "Ovo je moje, odnosno ovo je moj posjed!" Jer, tamo na Sudnjem danu, niko neće imati vlasti niti imetka!

"**Dan suda** (Sudnji dan)" označava Dan obračuna za stvorena bića, Sudnji dan na kome će oni odgovarati za svoja djela, za dobro - dobrim, a za zlo - zlim, izuzev onih kojima Allah oprosti. Moj Bože, Ti si Onaj Koji prašta, Ti voliš praštanje, pa oprosti i nama!

إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Samo Tebi robujemo i samo od Tebe pomoć molimo!" /5/

Spojena zamjenica "**Samo Tebe**" pred -stavlja objekat koji je došao ispred glagola u funkciji preciznog određenja, kako bi se jasno odredila na -mjera subjekta i izraz bio jasan.

"Samo Tebi robujemo" znači, dakle, "ne obožavam nikog drugog osim Tebe, ne uzdamo se ni u koga drugog osim u Tebe", što predstavlja izraz vrhunca pokornosti. Riječ **ibadet** semantički je usko vezana za riječ, koja znači poniznost, podložnost, potčinjenost itd. Tako se npr. Kaže da je **put utrt i dotjeran**, da je **deva poslušna**, odnosno, potčinjena i pokorna. U Šerijatu se time izražava savršena ljubav, pokornost, odanost i strahopoštovanje. Neki pripadnici ispravne tradicije (Selefa) govore: "Fatiha je suština Ku'ana, a njena suština je u ovim riječima:

Prvi dio, tj. "**Samo Tebi robujemo**" predstavlja ogradu od svakog oblika politeizma (širka), a drugi dio: "**i samo od Tebe pomoć tražimo**" predstavlja ogradu od svake druge moći, sile ili snage i predanosti osim Allahu Uzvišenom.

U ovom ajetu govor prelazi iz trećeg u drugo lice zamjenicom "**Tebe**", što je u skladu s ukupnim značenjem teksta. Naime, nakon što se Allahov rob Njemu zahvali, nakon što izrazi pohvalu i Njegovu veličinu, da bi se potom ogradio od obožavanja bilo koga drugog, odnosno od traženja pomoći od bilo koga drugog osim od Allaha, time se on približio Allahu Uzvišenom, došavši pred Njega, tako da Mu se može direktno obratiti zamjenicom drugog lica "**Tebi**" riječima:

"Samo Tebi robujemo i samo od Tebe pomoć molimo!"

Ibn-Abbas, Allah njime bio zadovoljan, rekao je: tj. samo Tebi tevhid (monoteizam) iskazu -jemo, samo od Tebe strahujemo i u Tebe nade pola -žemo, i ni u koga drugog. Tj. samo od Tebe pomoć tražimo u pogledu pokornosti Tebi a i u pogledu svih drugih stvari. je došlo prije, jer je ibadet cilj, a

traženje pomoći je sredstvo da se ibadet ostvari.

أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦

"Uputi nas na Pravi put!" /6/

Nakon što je iskazana pohvala Onome od Kojega se pomoć traži, slijedi molba u skladu s riječima Uzvišenog: /32/ "... polovina pripada Mom robu, budući da njemu pripada ono što on traži." Onaj koji moli najprije je dužan pohvaliti Onoga od Koga moli, a zatim uputiti molbu za sebe i svoju braću vjernike, kao što je i kazano riječima: "Uputi nas na Pravi put!" Time se sugerira obraćanje Allahu uz pomoć Njegovih uzvišenih Svojstava i dobrih djela, s obzirom da, nakon zahvale i pohvale, slijedi veličanje Njega isticanjem atributa kao što su: "Gospodar svjetova", Svemilosni, Milostivi, Vladar Dana suda, da bi se potom izrazilo obožavanje samo Njemu i obraćanje za pomoć samo Njemu. Prema tome, nakon što su pred Gospodarom svjetova istaknute navedene vrline, upućuje Mu se molba za vlastitu uputu kao i uputu svoje braće na Pravi put, što - bez dodatka ili nedostatka - predstavlja autentični islam, čist od svake novotarije i praznovjerja. To je put koji je najbliži postignuću onoga što Allah voli i čime je On zadovoljan, a što je u skladu s naređenjima i Objavom s kojom je došao Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Kada se musliman zadubi u kur'anske ajete, vidjet će da svim ajetima kojima se upućuje dova obavezno prethodi obraćanje Allahu Uzvišenom, bilo ukazivanjem na Njegova bitna svojstva, Njegova lijepa imena, Uzvišena svojstva ili na dobra djela kojima je moguće približiti se svome Gospodaru, odnosno obraćanje braće vjernika Njemu dovom za sebe ili svojom dovom za njih.

Uzvišeni Allah kaže jezikom Zunnuna, a.s.: "Nema boga drugoga osim Tebe; Uzvišen si; ja sam, uistinu bio silnik" (21: 87), jer on (Zunnun), nakon što ga je progutala riba, nije našao pogodniji način za obraćanje Allahu od potvrde Njegove jednoće i čistote, odnosno priznanja grijeha kojim je sebi učinio nepravdu i nasilje. Ovo priznanje grijeha, povezano s kajanjem za učinjeni prijestup, ima ulogu tevbe (pokajanja) upućene Allahu Uzvišenom, što je, bez sumnje, jedno od osnovnih dobrih djela koje Allah prima kao sredstvo obraćanja Njemu. Primjeri ove vrste u Kur'anu su brojni, a jedan od njih su i riječi Allaha Uzvišenog, iskazane jezikom naših praroditelja, Adema i Have, nakon što su učinili grijeh:

"Gospodaru naš, rekoše oni, prema sebi smo učinili nasilje i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo propasti!" (7:23) To su riječi koje je Adem, a.s., primio od svoga Gospodara (da njima dovu čini), da bi mu, potom, bilo oprašteno. Takve su i riječi Allaha Uzvišenog:

"Gospodaru naš, mi smo uistinu čuli glasnika koji poziva u vjeru, da vjerujete u Gospodara svoga, pa Mu se odazvasmo: Vjerujemo!" (3: 193)

Nema sumnje da je vjera u Allaha, dž.š., i Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, osnov svih dobrih

djela. Stoga, nakon što su Allahu uputili ovo dobro djelo, tj. vjeru u Njega i Poslanika Njegova, spomenuli su svoje potrebe tražeći oprost riječima:

"Gospodaru naš, oprost nam grijeha naše, pokrij naše hrdave postupke i usmrti nas sa dobrim." (3:193) Ovo je pouka od Allaha Uzviše -noga, da bismo znali kako ćemo Mu se obraćati.¹²

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمُعْتَصِبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ٧

"Na put onih kojim si blagodati podario, a ne na put onih na koje se srdžba izlila i koji su zalutali"/7/

"Na put onih kojim si blagodati podario." Ovim se objašnjavaju riječi:

"Pravi put." Oni kojima je Allah blagodati podario spominju se također i u poglavlju (En-Nisa), gdje Allah Uzvišeni kaže:

"Oni koji su pokorni Allahu i Poslaniku, to su oni koji će biti u društvu vjerovjesnika, pravednika, šehida i dobrih ljudi kojima je Allah blagodati podario. A, lijepo li je to društvo! To je dobro od Allaha i dovoljno je da to samo Allah zna!" (4:69-70)

Ed-Dahhak navodi da je Ibn-Abbas rekao:

"...Na put onih kojim si blagodati podario...", jer su bili pokorni i samo se Tebi klanjali kao što to čine i Tvoji meleki, vjerovjesnici, pravednici, šehidi i dobri ljudi. To je u skladu s riječima našega Gospodara:

"A oni koji su pokorni Allahu I Poslaniku, ti su sa onima kojima je Allah blagodati podario." (4: 69)

Riječi Allaha Uzvišenog:

"A ne onih na koje se srdžba izlila i koji su zalutali" znače: a ne na put onih na koje se srdžba izlila, jer oni na koje se srdžba izlila su, ustvari, oni čija je namjera loša, koji znaju što je istina, ali je i pored toga napuštaju. Isto tako, ne ni na put onih koji su zalutali i izgubili znanje koje im je dano. I oni lutaju u zabludi ne nalazeći pravoga puta prema istini. Negacija ovdje ima funkciju pojačanja značenja, kako bi se pokazalo da postoje dva iskvarena (izgubljena) puta, put židova i put kršćana.

PUT VJERNIKA pretpostavlja spoznaju istine i dje - lovanje u skladu s tom spoznajom. Budući da su židovi izgubili praksu, na njih se odnosi srdžba, a na kršćane zabluda, zato što onaj koji ima znanje, a ne postupa po njemu, zaslužuje srdžbu. Onaj ko nema znanje luta u zabludi. Stoga, kršćani, kada nešto žele učiniti, nisu u stanju naći Pravi put pošto nemaju odgovarajući pristup koji osigurava put do istine, pa lutaju. I jedni i drugi zbog toga zaslužuju srdžbu, iako se ona posebno odnosi na židove, u skladu s riječima Allaha Uzvišenog: "...onaj koga Allah prokune i na koga se rasrdi" (5: 60), a na kršćane zabluda - u skladu s riječima:

"Oni koji su još ranije zalutali, što su mnoge u zabludu doveli, te i sami sa Pravog puta skre -nuli." (5:77) Hammad

ibn Seleme prenosi od Adijja ibn Hatima da je rekao: /33/ "Pitao sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u vezi s riječima Uzvišenog:"A ne onih koji su protiv sebe

¹² Vidjeti naše djelo

srđbu izazvali, pa je rekao: "@idovi", te i usto dodao: "Niti onih koji su zalutali "kršćani! Oni su zalutali!"

Ovako prenosi Sufjan ibn Uzejne, sa svojim lan -cem prenosilaca, od Adijja ibn Hatima, a u predanju Ibn-Merdevjha od Ebu-Zerra se navodi: /34/ "Pitao sam Allahovog Poslanika u vezi s riječima:

"**na koje se srđba izlila**", pa je rekao: "To su židovi", a ja dodao: "**Niti onih koji su zalutali!**", pa je rekao: "To su kršćani!"

Zaključak

Ova časna sura sastoji se dakle od sedam ajeta, koji sadrže: zahvalu Allahu Uzvišenome, zahvalu Allahu, veličanje i pohvalu Allahu, dž.š., navođenjem Njegovih lijepih imena i Uzvišenih atributa, ukazivanje na Povratak kao Dan suda, uputu Njegovim robovima da Ga mole i obožavaju Ga, ogradu od vlastite sile i moći, iskrenu predanost služenju Allahu (ibadet) i čistom, mono-teističkom obožavanju, te čistotu od svakog oblika idolopoklonstva (širka), odnosno držanja da je neko ravan ili sličan Njemu, Uzvišen je On! Nakon svega toga, slijedi molba koja se upućuje samo Allahu za uputu na Pravi put, odnosno Pravu vjeru, te učvršćivanje na tom putu, kako bi se uspješno prešao put do Sudnjeg dana, koji vodi do dženetskog blaženstva, u društvo vjerovjesnika, pravednika, šehida i dobrih ljudi.

Usto, ova sura sadrži i podsticaj za činjenje dobrih djela, kako bi nosioci tih djela bili na Sudnjem danu u društvu onih koji su činili dobra djela, ali sadrži i zastrašivanje i upozorenje na slijedenje putova neisti -ne, da ne bismo bili oživljeni na Sudnjem danu u društvu onih koji su slijedili te putove, a na koje se izlila srđba i koji su zalutali.

Ukazivanje na blagodati od Allaha Uzvišenog ovdje je izuzetno lijepo iskazano riječima:

"Na put onih kojima si podario blagodati, a ne onih na koje se izlila srđba..." Ovdje je u riječima: "**a ne onih na koje se izlila srđba**" izostavljen subjekat srđbe, budući da je poznat. Allah Uzvišeni kaže:

"Koga Allah uputi, on je na Pravom putu, a kome da da zaluta, ti mu nećeš naći zaštit -nika koji će ga uputiti!" (18:17) Zatim kaže:

"Kome Allah da da zaluta, niko ga neće na Pravi put uputiti. Njih će ostaviti u nevjersvu da u njemu lutaju." (7: 186).

Više drugih ajeta, također, potvrđuju da samo Allah upućuje na Pravi put i daje da se dođe u za -bludu, nasuprot tvrdnji kaderija (indeterminista) i njihovih sljedbenika, koji kažu da Allahovi robovi sami prave svoj izbor po kome postupaju, dokazujući svoj bidat nejasnim ajetima iz Kur'ana, ostavljajući, pritom, po strani ono što je izričito i sasvim jasno navedeno. To je pozicija zabludjelih i zalutalih! Međutim, u jednom sahih hadisu stoji: /35/ "Kada vidite one koji iz Kur'ana slijede nejasne ajete, znajte da su to oni koje je Allah imenovao u Kur'anu i budite oprezni s njima." To su oni koje je Allah, dž.š., opisao riječima:

"Što se tiče onih u čijim srcima je nastranost, oni slijede nejasne ajete iz Kur'ana, priželj -kajući smutnju i težeći za svojim tumače -njem." (3:7) Prema tome, u Kur'anu nema uporišta za bilo kakve novotarije, bid'ate, budući da je on objavljen s ciljem da rastavi istinu od neistine, da uspostavi

razliku između Pravog puta i zablude; u njemu nema proturječnosti niti neslaganja, jer to je Objava od Allaha, Mudrog i Hvale Dostojnog.¹³

Za onoga koji uči Fatihu lijepo je da po završetku učenja kaže: "Amin!", što znači: "Bože, uslišaj!" Tačno je da je to lijepo (mustehab) za onoga ko to čini izvan namaza, dok je pritrvrđeno za onoga ko klanja sam ili kao imam ili za imamom. Zapravo pritrvrđeno je u oba zadnja slučaja, prema jednom hadisu koji se nalazi u oba Sahiha, gdje se od Ebu-Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /36/ "Kada imam kaže 'Amin!' i vi to kažete, jer onome čija riječ 'Amin' bude istovremena aminanju meleka, bit će oprosteni prethodni (sitni) grijesi." U Muslimovom Sahihu navodi se da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: /37/ "Ako neko od vas u namazu kaže 'Amin!' istovremeno dok i melec govore na nebu, i to se jedno s drugim poklopi, njemu će biti oprosteni sitni grijesi koje je ranije činio." Od Enesa se navodi da je rekao: /38/ "Meni je dano 'Amin!' u namazu i dovi, što prije mene nikome izuzev Musau nije dano. Jer, dok je Musa upućivao dovu, Harun je govorio 'Amin!' Zato i vi završavajte svoje dove s 'Amin' da bi vam ih Allah uslišao." Otuda i neki učenjaci raspravljajući o ovom pitanju navode slijedeći ajet:

- I Musa reče: "Gospodaru naš, Ti si dao Faraonu i glavešinama njegovim raskoš i bo-gatstvo u životu na

¹³ Ja bih tome još dodao: "Nema sumnje da je i uputa i zabluda od Allaha Uzvišenog i ne postoji ništa a da nema svoj uzrok. Međutim, pošto su tvrdoglavost (inad) i nevjersvo (kufir) nastavljeni među idolopoklonicima i nevjernicima i nakon što im je došao jasni dokaz, normalno je da ih Allah kazni za to odgovarajućom kaznom, što je i učinio ostavivši ih u zabludi. Allah Uzvišeni kaže: "*A kad oni skrenu{e} ustranu, Allah u-ini da i njihova srca skrenu ustranu.*" (61:5), zatim:

"A onome ko {krtari i osje}a se neovisnim, smatraju}i ono najljep{e} la`nim, njemu {emo put zla olak{ati}" (92:8-10), što je primjerena kazna.

Što se, pak, tiče vjernika, pošto su oni poslušali istinu, prihvativši je s iskrenošću i razumijevanjem, normalno je da budu i oni nagrađeni odgovarajućom nagradom. Njima je Allah olakšao da krenu Pravim putem, darivajući ih razumijevanjem, pameću i vjerom. Kao što Allah Uzvišeni kaže:

"A onome koji udjeljuje i boji se Allaha, potvrđujući istinitost onoga {to je najljep{e, lagodnost }emo omogu}iti." (92:5-7) To je odgovarajuća nagrada za njih.

Kao što je poznato, i uputa i zabluda su od Allaha, Koji je sve stvorio; On je Onaj Koji upućuje vjernike njihovim činom prihvaćanja vjere, a daje zabludu nevjernicima zbog njihove tvrdoglavosti i odbojnosti, što predstavlja, kao što smo spo-menuli, odgovarajuću nagradu, odnosno kaznu. To je ono što želi reći i naš komentator, Ibn-Kesir, r.h., riječima: "...a ne kao što tvrde kaderije (indeterministi) i njihovi sljedbenici da ljudi sami prave svoj izbor i postupaju prema tome", tj. da oni biraju između Pravog puta i zablude, jer Onaj Koji upućuje, odnosno čini da se ide u zabludu, jeste isključivo Allah Uzvišeni, dok Njegovi robovi samo pripremaju povod za to, razumijevanjem i djelovanjem u skladu s vjerom (vjernici), odnosno tvrdo-glavošću i odbojnošću (nevjernici). To su isključ

ivo stvari izbora koji stoji kao pretpostavka nagrade, odnosno kazne, dok je pitanje Pravog puta ili zablude stvar Allaha Uzvišenog. Jer, kada bi pitanje Pravog puta bilo isključivo u nadležnosti vjernika i njegovog izbora, on se ne bi obraćao Allahu, dž.š., riječima: "**Uputi nas na Pravi put!**", odnosno, riječima: *دع ابولق* "Na{ Gospodaru, ne u-ini da na{a srca skrenu nakon {to si nas uputio!" (3:8) Allah Uzvišeni to najbolje zna i On upućuje na Pravi put!

dunjaluku, da bi zavodili s Puta Tvojega. Gospodaru naš, uništi bogat –stva njihova i zapečati srca njihova da vjeru ne prihvate dok ne dožive patnju nerosnu!" On je rekao: "Uslišena je molba vaša! Vas dvojica na Pravom putu ostanite i nipošto ne slijedite put onih koji ne znaju!" (10:88-89)

Ovdje je navedena samo Musaova dova, ali se iz konteksta razumije da je Harun aminao, što je, također, imalo stupanj dove na osnovu riječi:

"Uslišena je molba vaša." To pokazuje da onaj koji uz dovu amina, kao da je i uči. Na osnovu istog argumenta navodi se i da onaj ko klanja za imamom ne uči Fatihi, budući da njegovo aminanje na kraju Fatihe ima stupanj učenja ove sure. Time se ujedno potvrđuje da onaj koji klanja za imamom, ne uči za njim u namazu u kojem se uči naglas. Allah to najbolje zna!¹⁴

¹⁴ Ovo je sasvim u skladu s riječima Allaha Uzvišenog: *"Kada se u~i Kur'an, vi ga slušajte i utite da bi vam se smilovalo." (7:204)* Slušanje i pažnja ovdje se nama naređuju od Allaha, dž.š., kako bismo stekli Njegovu milost, jer samo slušanjem i pažnjom srce može razumjeti. Tek kada shvatimo poruku, bit ćemo svjesni i zahtjeva i sadržaja, pa će nam se i Allah smilovati, nagrađujući tako našu spoznaju, odnosno razumijevanje. Ako, međutim, imam uči naglas i mi ponavljamo za njim, tada neće biti moguće da i razumijemo ono što učimo i slušamo. Ako to ne postignemo, nećemo ni djelovati u skladu s tim. Time će nam i Allahova Milost biti uskraćena, što je, također, u skladu s riječima Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: /39/ "Imam je određen da bi se za njim klanjalo. Kada on uči tekbir, i vi ga učite, a kada on uči Kur'an, vi šutite..." Ovo se odnosi na namaz u kojem se uči naglas. Međutim, u namazu u kojem se uči u sebi, obavezno je Fatihi učiti za imamom u skladu s hadisom: /40/ "Nema namaza za onoga koji ne prouči Fatihi." To Allah najbolje zna!